



DIRIGENȚIE ȘI CONSILIERE ÎN FAMILIE

CLASS TUTORIALS AND
FAMILY COUNSELING

Nicolae SILISTRARU,
doctor habilitat, profesor universitar, Institutul de Științe ale
Educației,
Tatiana CRÎJANOVSKI,
șefa Direcției Învățământ, sectorul Ciocana, Chișinău,
Emilian POCINOC,
protopop de Nisporeni

Parents' upbringing puts valour not only on the relationships between the members of the family but also on the participants as people. Family and the parental counseling addresses family with children. These are primary oriented towards the sphere of fulfilling the educational function which consists in forming parental and family abilities, skills, and competences. The ethnic content of educational activity in the family and in the society brings forth objectives regarding education for change from the perspective of the family conseling within popular education.

*Probabil că cel mai mare serviciu social
pe care îl poate face cineva țării sale și umanității
este să alcătuiască o familie
(B. Shaw).*

Obiectivele dirigintelui:

- a semnala rolul educativ al familiei și necesitatea conștientizării acestuia de către diriginte;
- a preciza semnificația noțiunii de consiliere și educație a familiei;
- a enumera unele principii ale educației părinților;
- a reflecta asupra problematicei legate de educația și consilierea părinților.

Una din orientările importante care preocupă societatea și familia de azi este găsirea căilor și mijloacelor de rezolvare a numeroaselor probleme apărute în exercitarea cu succes a funcției educative fără a scoate copiii din viața de microclimat social al acesteia. În același timp, se caută

soluții pentru a dezvolta părinților deprinderi de paternitate și o atitudine constructivă în fața problemelor educative, în spiritul drepturilor pe care orice copil le are la dezvoltare, educație, sănătate și o familie echilibrată („Convenția cu privire la Drepturile Copilului”).

Astăzi se constată o dezvoltare fără precedent a activităților desfășurate pentru a limita instituționalizarea sau plasarea copiilor în alte familii și instituții.

Se fac eforturi, în special, pentru rezolvarea problemelor de tipul: neintegrare școlară și socială (lipsa de acces la școală și la viața socială în general, deoarece există copii care nu merg la școală, care rămân toată viața închiși în casă ori internați într-o instituție pentru că s-au născut cu

anumite deficiențe organice sau infirmități motorii); eșecul școlar; dificultățile de adaptare; riscurile tratamentelor inadecvate sau chiar agresive ale copiilor etc.

Este tot mai pregnant rolul educativ al familiei și, în același timp, se simte presiunea exercitată tot mai mult asupra ei.

E evident că problema se pune nu de a o înlocui, ci de a sprijini activitatea părinților.

Familia poate fi *sprijinită material și socio-educational*. Printre formele de sprijin propuse familiei de azi se înscriu:

- § sprijin financiar sub formă de alocație;
- § asistență în sarcinile casnice;
- § sprijin prin psihoterapie individuală sau de familie;
- § consilierea educativă;
- § activitățile de animare în cartier etc. [1].

Consilierea educativă a familiei sau consilierea părinților/parentală este o componentă a acestor forme de sprijin.

Consilierea familiei se referă la un set de acțiuni preventive și directe de sprijinire a membrilor familiei pentru creșterea, îngrijirea și educarea adecvată a urmașilor.

Consilierea parentală se adresează în principal părinților și prevede întărirea rolurilor acestora în acțiunile în favoarea educației și păstrării coeziunii familiei. Ea se deosebește de consilierea cuplului care se referă la păstrarea relațiilor maritale și ameliorarea diferitelor situații de criză între părinți.

Consilierea familiei și consilierea parentală se adresează familiilor cu copii. Preocupările sunt cu predilecție în sfera îndeplinirii funcției educative

pentru formarea de deprinderi, atitudini, capacități și competențe parentale și familiale.

Consilierea familiei presupune și acțiuni de *informare*, deci de transmitere și însușire a unor cunoștințe, idei și teze importante pentru asigurarea succesului în comunicarea intra-familială și în soluționarea situațiilor conflictuale.

Educația familiei și a părinților are în vedere acțiunile orientate spre exersarea funcției educative ca atare și spre dezvoltarea unor practici eficiente de comunicare și de interacționare în familie. În acest sens ea este o parte a consilierii.

Diferența între cele două tipuri de acțiuni, consiliere și educație, a familiei nu este prea bine clarificată în literatura de specialitate. Noi considerăm o diferență poate fi atestată prin faptul că în consiliere este vorba de rezolvarea unor situații de criză, conflictuale. *Educația familiei și a părinților* se poate realiza și în mod preventiv, în plus, încă din copilăria mică, fiecare individ asimilează elemente de educație pentru familie și pentru a deveni părinte. O mare parte a acestor influențe sunt determinate de tradițiile familiilor și de modelele oferite de adulți. La acest nivel, în ultimii ani se vorbește de *educația sexelor (gender, în engleză)* ca o componentă necesară în identificarea socială și culturală a rolurilor pe care le joacă cele două sexe, precum și de înlăturare prin mijloace educative a percepțiilor și practicilor discriminatorii pe criterii de sex.

Consilierea familiei și consilierea parentală sunt acțiuni, realizate de specialiștii care își propun să sprijine familia. Cele două tipuri de acțiuni se interacționează, dar nu se suprapun [4, p. 223].

Ca activitate formală, organizată și planificată în urma sesizării apariției unor probleme, consilierea familiei ca și consilierea părinților presupune activități exercitate de profesioniști. Educația familiei și a părinților este făcută de părinți, de profesori și poate fi completată de dirigințe.

Pentru a fi un bun părinte nu este suficient să îți iubești copilul și nici să ai anumite cunoștințe sau deprinderi. Orice program de educație a părinților are în vedere anumite variabile pe care le fixează ca obiective și repere de sprijin:

- caracteristicile personale ale copiilor;
- experiența personală de viață și experiența propriei familii;
- motivația părinților și gradul lor de implicare în acest proces;
- timpul acordat în educația și autoeducația copiilor;
- condițiile sociale și economice;
- modelele socio-culturale pe care fiecare părinte le cultivă prin experiența proprie în educație și autoeducație;
- abilitatea părinților în orice situație educațională;
- relațiile cu cei din afara sferei familiale și alte comunități;
- sensibilitatea părinților în a identifica nevoile reale ale copiilor lor;
- principiul identității etnice și interetnice și al proprietății personale;
- principiul educației interculturale;
- dorința de schimbare în mai bine;

- flexibilitatea în concepții și atitudini în diverse situații etc.

O valoare semnificativă pentru domeniul abordat o au principiile educației părinților.

Dezvoltarea copilului este dependentă de calitatea relațiilor dintre el și părinții lui. Prima grijă a părinților trebuie să fie cunoașterea nevoilor copiilor lor. Este de remarcat că nu există numai un mod bun de a crește copiii și nu există o familie perfectă, de aceea este importantă să se cunoască și să se respecte modele diferite de părinți și familii [5].

Abilitățile parentale reflectă nivelul individual de încredere în propriile forțe, cunoștințe și abilități. Munca cu părinții cere dezvoltarea cunoștințelor valorilor și pe fundamentul propriilor lor deprinderi, experiențe și abilități, pentru a nu induce dependența și sentimentul de vinovăție.

Proiectele și serviciile planificate în colaborare strânsă cu părinții și bazate pe propriile lor coordonate vor fi mai acceptabile și vor putea deveni practici uzuale.

Parentalitatea înseamnă, în mod obișnuit, implicarea mamei și a tatălui, de aceea orice educație a părinților trebuie să pornească de la a fi relevantă, în aceeași măsură, fetelor și băieților, femeilor și bărbaților.

Toți părinții au nevoie de sprijin și ajutor în anumite perioade, de aceea identificarea și rezolvarea problemelor educaționale necesită căi diferite.

Parentalitatea este un proces continuu. Dezvoltarea unui părinte începe cu nașterea propriului copil și continuă cu copilăria lui mică (vârsta timpurie), copilăria, școlaritatea, primele relații, prietenii și colabo-

rările, sarcina, parențialitatea deja a copiilor și nepoșilor.

Calitatea de părinte trebuie învățată și perfecționată. A fi părinte nu înseamnă doar o conducere a creșterii copilului, ci o interacțiune constantă între părinți și copii, care se dezvoltă în permanență.

În societățile multietnice, diversitatea culturală este exprimată prin diversitatea modelelor de creștere și educare a copiilor, ca și prin perspective diferite de a vedea viața, lucru care trebuie respectat în orice sprijin dat părinților.

Creșterea copiilor este văzută în oricare context ca o necesitate fundamentală, ce presupune sprijin financiar, îngrijiri în instituții speciale și căldura căminului familial [4, p. 225].

Activitățile de formare în educația familială corelează cu *imaginea de sine și pune în evidență irepetabilitatea persoanei*.

Educația părinților aduce valoare relațiilor din interiorul familiei, dar și părinților ca persoane. Dacă vor ști mai bine, vor acționa mai eficient și vor avea mai mult succes în rezolvarea problemelor de familie. În planul personal, aceasta va însemna creșterea încrederii în propriile forțe și o atitudine mai flexibilă și deschisă față de urmași.

În planul **imaginii de sine**, se constată că activitățile propuse de programele de educație a părinților ajută persoana pentru a se descoperi ca partener și ca părinte, dar și ca individ intenționat. Procesul de conștientizare decurge concomitent cu actualizarea atitudinilor care țin de persoana emancipată și care marchează deschiderea spre noi perspective existențiale. Acestea sunt: stima de sine; încrederea în potențialul propriu de schimbare; valorizarea capaci-

tăților intelectuale; identitatea socială și culturală a persoanei.

La nivelul relațiilor cu copilul, adultul va face proba implicării sale: se va preocupa de cunoașterea copilului, pentru că dorește să-și asume sarcina sa educativă fără să se supună orbește instituției școlare.

În planul relațiilor educaționale, educația familială permite părinților să se apropie de instrumente dialectice care sunt cunoscute doar de profesioniști, dar și să creeze o metodologie originală, a familiei sale în contextul educației tradiționale.

Practicile educative ale familiei și cele ale școlii se completează reciproc. Dacă părinții se implică tot mai mult în dezvoltarea copilului, școala se deschide progresiv către familie. Există o mulțime de sarcini comune între școală și familie, așa cum sunt și o mulțime de sarcini specifice fiecăreia.

Problematica sprijinului familiei, realizarea unei colaborări eficiente și eficiente între școală, familie și comunitatea din care acestea fac parte, în scopul creșterii și educării mai adecvate a copiilor, este de mare actualitate. Ideea unui parteneriat care să pună împreună agenții educaționali, factorii care pot influența dezvoltarea copilului și pot acționa preventiv sau proactiv asupra riscurilor este dezbătută și analizată la toate nivelurile politicilor sociale și educaționale.

Simpozionul internațional UNESCO, care a avut loc în Portugalia (1991), având ca temă școlarizarea (*Succeeding of School*), a evidențiat rolul important al științelor socio-educative adresate familiilor și comunității în contextul școlarizării copiilor. Principalele teze de sprijin în organizarea activităților comune

dintre familie și școală prezentate au fost:

Asigurarea nevoilor de perfecționare a mediului / contextului învățării și acoperirea tuturor nevoilor elevilor în ceea ce privește hrana, sănătatea, îngrijirea și sprijinirea fizică și afectivă a fiecăruia în parte. Pentru aceasta s-a identificat rolul familiei și importanța intervențiilor la vârstele mici ale copiilor.

Construirea unor atitudini pozitive la părinți în raport cu achizițiile educaționale. Școala are nevoie de sprijinul părinților și aceștia se pot forma în continuare ca părinți responsabili cu sprijinul școlii și al structurilor de sprijin de pe lângă școală.

Evidențierea, în special în ariile urbane, a lipsei unor structuri (de aici nevoia acută) de sprijinire a familiilor și a mediului familial face să crească riscul eșecului în plan școlar. Se resimte nevoia unor politici coerente de sprijinire a familiilor și de legături eficiente și efective între școală, familie și comunitate.

Pentru realizarea educației este nevoie de crearea unor structuri și asociații în care părinții să-și spună cuvântul. Un prim pas necesar este sprijinirea exprimării opiniilor, a inițiativelor și a acțiunilor prin intermediul mișcării nonguvernamentale.

Concluziile simpozionului au definit faptul că nu este posibil să se completeze în *mod pozitiv școlarizarea fără o participare activă a părinților și a comunității*. De aici, responsabilitatea autorităților publice este de a crea condițiile psihologice, instituționale și materiale pentru a facilita legătura organică între școală, familie și comunitatea locală. Se recunoaște importanța măsurilor integrate și sistematice care au ca

obiectiv copiii de vârstă preșcolară pentru a se evita/preveni eșecul școlar. Pentru stabilirea unor relații optime între școală și mediul apropiat acesteia se analizează și rolul pe care îl joacă stresul în instituția școlară, precum și nevoia unei pregătiri continue și cât mai adecvate a personalului.

Dirigintele și educația populară

*Copiii tăi nu sunt copiii tăi,
Ei sunt fiii și fiecele Vieții
(Gibran)*

Obiective preconizate:

- *a sintetiza unele caracteristici ale pedagogiei populare în vederea fundamentării activității dirigintei;*
- *a stabili unele orientări de formare a copilului / adolescentului în baza pedagogiei populare.*

Cultura pedagogică națională a neamului românesc constituie o parte inalienabilă a culturii pedagogice universale. În prezent, cultura spiritual-morală este determinată de tendința spre valorile general-umane, printre care un loc binemeritat îi revine creației populare orale. Nu fiecare popor îl are pe un Shakespeare, Goethe, Tolstoi, Rustavelli, Eminescu, însă fiecare popor dispune de un bogat folclor, tradiții populare.

Pentru a sesiza potențialul de influență a pedagogiei populare e necesar să semnalăm pozițiile-cheie:

- pedagogia populară este un fenomen firesc, inseparabil al vieții poporului;
- participarea reprezentărilor poporului în procesul de pedagogizare a maselor, luând în considerație faptul că cea mai

- mare avuție a societății sunt copiii;
- fiecare se naște nepotul cuiva și moare bunic;
- integritatea procesului pedagogic, valorificarea educației prin care s-ar crea o armonie dintre conștiință, comportament și activitate;
- includerea timpurie a copiilor în procesul pedagogic, în procesul autoeducației, educației reciproce, reeducației;
- asigurarea maximă a independenței și autonomiei în educație;
- atitudinea diferențiată față de personalitate (particularitățile individuale și de vârstă);
- cultul strămoșesc, cultul mamei, cultul copilului în toate sistemele tradiționale de educație e axiomatic;
- ideile în cultura pedagogică tradițională sunt variabile și permanente, îndemnând mereu la o activitate creatoare în opera educativă.

Democratismul, umanismul, chiar și solidaritatea între națiuni constituie esența pedagogiei populare. Conflictele interetnice niciodată nu sunt generate de popor.

Nu toate popoarele îl au pe Comenius, Pestalozzi, Asachi, însă fiecare popor are un tezaur de valori general-umane.

Copiii și poporul sunt noțiuni indivizibile: „Cine patria nu-și iubește, dușmanul ei se numește”, „Copiii cresc ușor în ograda vecinului”.

Cultura este un fenomen complex multiaspectual. Diversele ei aspecte se și manifestă în mod specific la diferite popoare.

Referindu-ne la caracterul de directivă al pedagogiei populare, tre-

buie să menționăm, că necesitatea transmiterii experienței exacte a creat mijloace optime de exprimare a ideilor. Prin aceasta se explică că fiecare idee a pedagogiei populare conține în sine multiple concluzii. Forma aforistico-poetică a ideilor pedagogiei populare este rezultatul selectării și filtrării de secole a mijloacelor optimale de transmitere a înțelepciunii populare.

Pedagogia populară, în pofida caracterului complex, nu este lipsită de sistem. Mijloacele ei, metodele și procedeele presupun diferențiere. Zicătorile și proverbele cu preponderență sunt destinate de a povățui, ghicitorile contribuie la dezvoltarea ingeniozității intelectului, cântecele și dansurile – pentru educația estetică, poveștile – pentru toate cele menționate.

Studierea experienței educative a poporului permite să prezentăm procesul pedagogic din cadrul istorico-natural. În acest mod educația e o consecință a unor sau altor fenomene sociale.

Pedagogia populară este conștiința socială a poporului. Ea a apărut și s-a dezvoltat pe baza generalizării faptelor oamenilor, care n-au avut o pregătire specială, având unele momente aleatorii. Oamenii adulți intră în permanență în contact cu copiii nu numai de aceea că își îndeplinesc misiunea, urmărind în mod un scop pedagogic, ci pur și simplu le este plăcută această activitate intelectuală - cultivarea calităților general-umane. De aceea, acest model de comunicare poartă un caracter pur umanist.

Cultura pedagogică tradițională presupune un sistem bogat, care include diverse funcții, factori, metode, mijloace și forme ale educației, în acest sens problema cardinală

constă în formarea omului adevărat (perfect).

Pedagogia populară îl are pe om în obiectivul său pe parcursul întregii vieți: de la nașterea lui până la moarte, de la nepot până la bunel. Pedagogia populară vizează și autoeducația bătrânilor, pregătindu-i pentru viața creștină, așa cum se exprimă marele pedagog ceh Comenius. Idealurile formării personalității perfecte, se manifestă la toate popoarele, în primul rând, prin calitățile general-umane, coloritul național persistând, mai mult sau mai puțin, în permanență.

Multe idei pedagogice ale popoului îmbogățesc arsenalul formării personalității perfecte.

Generalizarea părților componente ale pedagogiei populare, cercetările științifice urmează să accelereze procesul de implementare a acestor instrumente pedagogice în școala națională contemporană, deoarece au o importanță deosebită în revitalizarea culturii pedagogice naționale:

Noțiunile și faptele de bază ale pedagogiei populare: îngrijirea, dădăcirea, educația, autoeducația, reeducația, învățătura (povața), îndrumarea, instruirea.

Copilul ca obiect și subiect al educației.

Factorii educației: natura, munca, modul de viață, comunicarea, tradițiile, arta, religia, cuvântul matern, limba popoarelor învecinate.

Metode, procedee, mijloace de influență asupra cunoștințelor și conștiinței în comportarea copiilor în sistemul educației: explicația, cerința populară, dorința, rugămintea, sfatul, aluzia, aprobarea, administrarea, mulțumirea, reproșul, interzicerea, binecuvântarea, moștenirea.

Dirigintele și exigențele ale educației permanente

Scopul principal al educației permanente este calitatea vieții individuale și comunitare. Exigențele educației permanente se exprimă în:

- a răspunde nevoilor omului și solicitărilor lumii în continuă schimbare;
- a răspunde dezideratelor vieții democratice pentru libertatea persoanei;
- a asigura șanse egale de instruire și educație tuturor categoriilor de oameni, participarea la viața social-economică, politică și culturală;
- a dezvălui oamenilor problemele proprii dezvoltării, problemele lumii în care trăiesc;
- asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea omului pentru sine și pentru alții, formându-și identitatea;
- personalizarea actului educațional continuu;
- asigurarea condițiilor pentru a învăța să fii și să devii;
- transformarea educației în instrument de automodelare pe parcursul întregii vieți pentru educația în schimbare;
- deprinderea de a se confrunta cu problemele vieții personale și sociale și a găsi soluții adecvate;
- construirea modelelor de comportare având ca reper valorile: adevăr, fericire, pace, libertate etc., centrarea educației pe valorile umaniste.

Obiectivele educației permanente sunt rezultate așteptate și se dimensionează în trei categorii generale, ale structurării conținuturilor și strategice.

Obiective pentru dezvoltarea biopsihică:

- însușirea cunoștințelor, priceperilor, deprinderilor și atitudinilor pentru asigurarea unui nivel corespunzător de sănătate, prevenirea și vindecarea bolilor;
- însușirea cunoștințelor fundamentale din diferite domenii și formarea culturii generale;
- formarea și dezvoltarea priceperilor și deprinderilor de muncă fizică și intelectuală (citit, scris, calcul);
- stimularea și întreținerea interesului pentru dezvoltarea capacităților proprii;
- dezvoltarea dimensiunii intrapsihice în contextul relației corp-suflet-spirit;
- dezvoltarea dimensiunii intrapsihice (a relațiilor cu semenii – solidaritatea, comunicarea);
- interesul pentru un mod armonios de viață intimă și comunitară.

Obiective pentru activitatea de învățare:

- dezvoltarea capacității de învățare (capacități cognitive, afective, volitive, atitudinale, aptitudinale);
- dezvoltarea capacității de învățare continuă;
- stabilirea unei relații echilibrate între tipurile de învățare: heteroînvățare (învățare prin alții, de la alții), autoînvățare (prin sine însuși), interînvățare (în cadrul interrelațiilor, învățare interactivă);
- dezvoltarea motivației pozitive a învățării;
- dezvoltarea creativității în procesul de învățare;

- integrarea noilor cunoștințe, a priceperilor și deprinderilor în structuri proprii;
- formarea și consolidarea stilului de studiu individual;
- cunoașterea și respectarea normelor de psihoigienă și ergonomie a învățării;
- formarea deprinderilor de folosire a unor canale de distribuție a informațiilor: carte, presă, radio, televiziune, calculator, Internet, biblioteci clasice și electronice, muzee etc.;
- însușirea metodelor de învățare dirijată și autodirijată;
- interesul pentru reînnoirea cunoștințelor, pentru perfecționarea învățării.

Obiective pentru adaptarea și integrarea socială:

- interesul pentru învățarea continuă de a face față schimbărilor din viața profesională, civică, politică;
- receptivitatea pentru parcurgerea reciclărilor, reconversiilor, perfecționării profesionale, reorientării carierei;
- creșterea gradului de angajare socială, de participare la viața comunitară;
- flexibilitatea în acceptarea schimbărilor în viața personală, familială, profesională, politică;
- consolidarea atitudinilor de colaborare, cooperare, solidarizare.

Obiective de raportare la schimbare:

- formarea atitudinii pozitive față de schimbare;
- formarea capacității de a sesiza sensul schimbării, de a reacționa la schimbare ca la o provocare pentru perfecționarea adaptării;

- diminuarea trăirii incertitudinilor, a neliniștii;
- anticiparea elaborării comportamentelor adaptative, luându-se în calcul schimbările posibile;
- acceptarea și înțelegerea mobilității sociale, a ritmurilor accelerate ale lumii moderne;
- aprecierea riscului;
- necesitatea asumării riscurilor cu costuri cât mai mici.

Dirigintele și metodele educației tradiționale

Obiective preconizate:

- a conștientiza că metodele educației tradiționale formează teleologia educației moderne;
- a preciza semnificația metodelor educației populare în formarea/dezvoltarea personalității elevului;
- a stabili potențialul moralei populare ca fundament al educației pentru dezvoltare și schimbare.

Morala populară cuprinde norme de comportare, cimentate și cerute de înțelepciunea poporului. Ca și alte forme ale conștiinței sociale - religia, știința, arta, filozofia, morala este condiționată și determinată de existența socială, de condițiile de viață ale omului, înglobate în creația populară orală, ca mare valoare națională, ca educația tradițională, izvor inepuizabil de idei și conținut educativ acumulate pe parcursul secolelor. Conținutul etic al activității educaționale din familie și societate trebuie considerat un tot unitar între conștiința, comportarea și convingerile morale ale personalității. Prin urmare, multitudinea conținutului

integrat al educației morale, în general, și al formării convingerilor morale, în particular, poate fi pusă în evidență prin raportarea la principiile moralei universale și naționale.

Prin metode de educație morală înțelegem modul de lucru și influența vârstnicilor asupra copiilor, prin care aceștia își formează noțiunile, sentimentele și convingerile morale, cât și obișnuințele de conduită morală.

Explicația morală. Cu ajutorul acesteia putem dezvălui conținutul, sensul și necesitatea respectării unei valori, norme sau reguli morale. Realizându-se cu ajutorul limbajului, ea implică două funcții principale: informativă și stimulativă. Prima constă în conștientizarea sensului unei cerințe morale externe, relevându-i note definitorii sau îmbogățindu-i conținutul cu noi aspecte. Aceeași conștientizare se realizează în funcție de experiența copilului (elevului), **explicația** folosindu-se cu precădere, atunci când această experiență este mai redusă sau inexistentă, ea având menirea să conducă la recunoașterea și înțelegerea adevărului moral. Cea de a doua funcție stimulativă constă în suscitarea componentei afective, datorită forței argumentative a limbajului ca instrument de comunicare. Firește, atunci când argumentarea verbală este întregită cu materiale și fapte, funcția stimulativă a explicației concrete se amplifică: „Cine nu face nimic, învață să facă rău” [3, p. 128].

Metoda exemplului celor maturi pentru cei mici se bazează pe însușirea unor modele ce întru-chipează fapte și acțiuni morale. Baza psihologică a exemplului este dată, pe de o parte, de efectul su-

gestiv al comportării altora, iar pe de altă parte, de tendința spre imitația proprie a omului, în general, și a copilului, în special. Se imită, de obicei, ceea ce corespunde, la un moment dat, preocupărilor, dorințelor și aspirațiilor copilului (elevului), locul prescripțiilor verbale, care aveau menirea de a descrie cum urmează să fie comportamentul în desfășurarea sa. Cum este și firesc această reluare îmbracă o serie de nuanțe, în funcție de personalitatea celui ce oferă exemplul, cât și în funcție de situația în care acționează. „Ce semeni, aceea culegi”.

Nota de melancolie, care se degajează din mai toate cântecele de leagăn, reflectă și viața grea a familiei țărănești din trecut. Deși familia înfrunta cu tărie greutățile, aici domnea atmosfera de dragoste, înțelegere și respect reciproc. Cântecele ce reflectă grijile de toate zilele ne-o arată pe mama îngândurată de soarta bărbatului istovit de muncă, visând la câpătâiul copilului timpul când acesta va crește mărișor și-i va fi tatei „de ajutor”, îi va da posibilitate acestuia să se mai odihnească:

„Și tu-n câmp când mi te-ai duce
Mama mâncare-ți-a duce
Și după ce mi-i lucra,
Îi sta puțin și-i mânca,
Și tata s-a odihni,
cât cu tine-a mai grăi” [3, p. 129].

Povața este metodă ce se bazează pe valorificarea experienței morale a omului, fiind sedimentată în proverbe, cugetări, maxime etc., în vederea formării conștiinței morale a elevilor.

Dacă în majoritatea metodelor mesajul educativ de la profesor apare ca agent sau model, în cadrul acestei metode, mesajul educativ este codificat într-o expresie lingvistică,

cu o puternică încărcătură morală. Deci, nu educatorii din popor, nu profesorul sunt cei care impun cerințe, orientează sau controlează moralitatea elevilor, ci asemenea obiective trec pe seama unei maxime, a unei cugetări, a unui proverb sau aforism:

„Seamănă la tinerețe, ca să ai ce culege la bătrânețe”.

„Nu călca adevărul în picioare, dacă vrei să ai trecere la oameni”.

„Cel ce învață continuu este om drept, iar cel ce se crede învățat, nu e înțelept”.

Aceste profunde și frumoase gânduri despre felul nostru de comportare acasă și printre oameni sunt niște axiome veritabile în formarea conștiinței copilului.

O altă metodă este **rugămintea**. Cu ajutorul ei solicităm copiilor și elevilor îndeplinirea benevolă a unei sarcini, lăsându-le totodată libertatea de a decide în legătură cu momentul și modul ei de îndeplinire. De fapt, această metodă este opusă celei de formare categorică a cerințelor. Spre deosebire de ordin, rugămintea constă în solicitarea acceptării autonome a cerinței, de aceea refuzul îndeplinirii nu poate fi pedepsit, însă nu trebuie să se ajungă la aceasta. Prin felul în care sunt formulate și tonul folosit, educatorii populari declanșează asemenea mobiluri interioare, care în mod inevitabil se vor răsfrânge asupra conduitei.

Cultivarea tradițiilor ca metodă de educație. În general, tradițiile sintetizează experiența pozitivă acumulată de-a lungul unei perioade istorice și se concentrează în organizarea periodică a unor activități ce marchează cele mai semnificative momente din viața familiei și a școlii

sau a grupurilor de copii cu interese comune. Ele se caracterizează prin faptul că, o dată ce sunt consolidate, se transmit de la o generație la alta, devenind astfel puternice focare de atracție și concentrare a energiilor individuale, repercutându-se pozitiv asupra activităților pe care le implică și, deci, a **exercitării** morale a copiilor.

Reproșul reprezintă o modalitate prin care educatorii populari își exprimă nemulțumirea față de un act moral care s-a realizat cu scopul de a evita sau de a preveni repetarea lui. Valențele educative ale acestei metode rezidă în convertirea nemulțumirii celui mai în vârstă într-un factor inhibitor pentru copii. Folosirea abuzivă poate conduce la instalarea unei stări de descurajare și renunțare la tendința de a se corija. Această metodă e în corelație cu **aluzia** exprimării la figurat, prin intermediul căruia, de fapt, li se reproșează copiilor care n-au îndeplinit anumite rugăminți, care, de fapt, se interpătrund și cu o altă metodă – **avertismentul**, care presupune o nuanță de constrângere ce se aplică pe parcursul desfășurării activității atunci, când se constată că este periclitat rezultatul pe care îl urmărim.

La formarea conștiinței morale contribuie și **disputa, obișnuința, binecuvântarea, rugăciunea, dorința, cerința populară, sugestia, aprobarea și dezaprobarea, interzicerea, lauda, pedeapsa, blestemul etc.** [3, p. 132].

Formele tradiționale ale sfatului, amenințării, condamnării, aluziei, reproșului etc. își găsesc expresie în proverbele populare. Un loc aparte în proverbe îl ocupă sfaturile practice în educația copiilor de către

cei mai în vârstă care, de fapt, sunt forme de comunicare a experienței pedagogice populare.

Cea mai răspândită categorie de proverbe, în această ordine de idei, are ca temă învățătura (sfatul, povața, îndrumarea):

„Să mângâi copilul numai când doarme”.

„Pomul se îndreaptă de mic, nu de mare”.

„Învățătura dată rău se sparge în capul tău”.

„Degeaba ai trăit, dacă nimic n-ai citit”.

„Copilul răsfățat rămâne neînvățat”.

„Cei mai virtuoși educatori sunt recunoscuți bătrânii”.

„Ascultă-i pe cei care știu mai bine decât tine”.

„Cine nu respectă pe bătrâni, nu este om” etc. [2, p. 99].

Explicarea noțiunii *cinste* numai prin negare, desigur, nu poartă o mare încărcătură în planul educației, cu atât mai mult, în planul auto-educației. Chiar și răspunsul la întrebarea „acel ce nu face nimic este cinstit?” multora le provoacă dificultăți. Răspunsurile sunt simpliste (Nu. Nu-i așa. Nu întotdeauna se poate..., iar argumentate nici unul).

Formarea noțiunilor de moralitate parcurge un anumit număr de trepte (etape), întâi de toate, la elevi, apar numai reprezentări despre unele fapte morale sau altele, încât în aceste reprezentări se pot reflecta, de obicei, particularitățile lor secundare. Sub conducerea învățătorului, elevii treptat încep să înțeleagă și să sesizeze principalul, esențialul. Operând cu noțiuni, ei se învață pas cu pas să le distingă, limitând conținutul unei noțiuni de alta.

Conștiința morală a elevilor poate fi reprezentată sub aspect de

cerințe și idealuri, care țin de un popor sau altul. Pentru prezentarea generalizatoare a conștiinței morale, este neapărat a evidenția cerințele morale de bază, a consolida prin proverbe, zicători, povești, cântece alese cerințele și normele moralității contemporane.

Formarea conștiinței morale presupune nu numai asimilarea noțiunilor de morală, ea include în sine și atitudinea celui pe care îl educăm față de aceste noțiuni, tendința de a utiliza aceste principii în conduita sa. În cazul respectiv, noțiunile de morală se transformă în convingeri morale și devin motivele comportamentului moral.

Convingerile morale constituie o viziune asupra normelor și principiilor morale, bazate pe situații logic gândite, exact asimilate, păreri care în conștiința celui pe care îl educăm sunt legate cu declarații sincere, profunde, cu trăirile dreptății și afirmării lui. Convingerile morale apar ca un îndemn spre anumite norme de comportare, fapte. Convingerile morale stau la baza comportamentului omului, caracterizându-l ca personalitate.

Din punctul de vedere al **exemplului pozitiv**, un mare preț are materialul biografic (discuții, povești despre personalități marcante în domeniul culturii și științei).

Un loc central în procesul de formare a sentimentelor morale este rezervat eroilor naționali. Fiecare popor își are eroii săi care pot fi un exemplu pentru generația în creștere. Elevii trebuie familiarizați cu exemple din istoria luptei și muncii poporului. Fără aceasta procesul educativ este lipsit de perspectivă istorică și, ca rezultat, se stinge entuziasmul, se destramă sentimentele.

Pentru diriginte este important nu numai să descopere sentimentul pozitiv, ci și faptul de a-l transforma în trăire stabilă, modificându-l mereu. Sentimentul moral este mai profund atunci, când sunt mai variate și pronunțate atât ideile, cât și imaginile de care el este legat. Este important ca sentimentul moral să-și găsească reflectarea într-un comportament adecvat, adică sentimentul moral să fie confirmat de faptă și să-și găsească locul în ea.

Educând băieții și fetițe, tineri și tinere în spiritul înaltei moralități, e important a accentua necesitatea sentimentului de prietenie, al primei dragoste, necesitatea îmbinării acestor sentimente cu acela al respectului exigentei manifestat unul față de altul. Aceasta e posibil numai într-un colectiv sănătos. Iată de ce în școala contemporană principalele caracteristici ale personalității trebuie formate sistematic și consecutiv, pe primul loc plasând exigența față de sine și cea reciprocă, disciplina conștientă, care conduc la democratizarea și umanizarea relațiilor dintre oameni.

În cazul armoniei dintre sentiment și faptă, persoana educată cunoaște nu numai obiceiurile sale, dar apare și o satisfacție internă care este provocată de sentimentul datoriei îndeplinite, sentimentul conștiinței curate și, dacă iarăși apare aceeași situație, avem argumente de a crede, că va apărea același sentiment și va fi efectuată o faptă demnă.

Procesul de formare a sentimentului moral trebuie să fie concret, să aibă un program argumentat, judicios, să fie luate în considerare particularitățile individuale de vârstă.

Cercetările psihologilor și experiența pedagogică demonstrează, că educarea deprinderilor morale și

transformarea lor în calități permanente ale personalității sunt posibile numai prin prezența persoanei educate, a motivelor corespunzătoare de comportare. De aceea, formarea atitudinii pozitive față de anumite norme de comportare, care trebuie să fie transformate în calități de personalitate, depinde, în mare măsură, și de motivele comportării elevului.

În educarea comportării morale, o mare parte revine cerințelor concrete, faptelor generalizatoare și a acțiunilor elevilor, însă trebuie de avut în vedere că cerințele, dacă nu sunt consolidate prin exemplul personal, nu ating scopuri și nu permit a realiza unitatea dintre cuvânt și faptă. Sub forme de cerințe sunt formulate multe proverbe și zicători populare, care trebuie utilizate cât mai frecvent în munca educativă de către diriginte: „Așa este primit în popor”. „Așa era primit la cei în vârstă”. „Așa învață poporul” [3, p. 136].

Snoava constituie un admirabil îndrumar de moravuri, fiind în același timp o reflectare a moralei populare. Tot ceea ce se întâmplă în snoavă vine să corecteze defectele oamenilor, să îndrepte ceea ce este rău în societate, instituind în acest fel valorile morale ale adevărului și dreptății. Ea se impune spiritual, ca un factor de echilibru social, prin forța sa modelatoare și prin capacitatea ei de a contribui la progresul societății, prin asanarea acesteia de toate impuritățile pe care le conține. Prin snoavă oamenii devin mai buni, mai cinstiți și mai înțelepți, căci forța de exemplificare a răului și a tuturor aspectelor negative contribuie la o regenerare socială a colectivității. Prin exemplele negative pe care ni le oferă snoava, oamenii învață să-și corecteze de-

fectele, înlăturând minciuna, falsitatea, lenea, prostia etc.

Dintre toate speciile narative, snoava ilustrează de-a lungul timpului, poate la cel mai înalt grad, capacitatea omului din popor de a se amuza, oricât de supărat și nedreptățit ar fi, căci comicul, sub diversele sale forme, pe de o parte izolează și anihilează teoretic răul, pe de altă parte, afirmă prin negarea acestuia, valorile morale ale binelui. Snoava îi ajută pe oameni să se îndrepte, să se ferească de vicii, dar, mai ales, le dă înțelepciunea de a ști să lupte împotriva aspectelor negative din societate.

Snoava corespunde astăzi, mai mult ca oricând, cerințelor spirituale și preferințelor publicului contemporan, care o acceptă ca pe o reflectare realistă, din perspective comico-satirice a vieții rurale. Totodată, snoava dezvăluie, prin ingeniozitatea redării situațiilor negative, mentalitatea și înțelepciunea poporului, care oferind exemple morale prin negarea defectelor umane și a aspectelor reprobabile din viață. Rezolvarea conflictului narativ se face întotdeauna în spiritul educației moral-populare și a valorilor sale. Snoavele se instituie ca scene din viața satului cu valoare de exemple pentru întreaga conduită a oamenilor. Râsul are efecte moralizatoare prin capacitatea sa de corectare a aspectului sau viciului vizat.

Categoria estetică a comicului particularizează această specie narativă, conferindu-i spontaneitate și originalitate. Umorul românesc are trăsături distincte, traducând în plan artistic o întreagă spiritualitate a poporului nostru, capacitatea sa de a se amuza chiar în cele mai grele momente, în acest sens, punem în discuție două tipuri de personaje, diferite prin structura narativă, dar, într-un fel, apropiate genetic prin spirit: este vorba de Păcală, eroul comic al snoavei

tradiționale românești și Bulă, personaj caracteristic pentru poveștile moderne. Ambele personaje se plasează sub incidența aceleiași expresii comice: mimarea imbecilității care ascunde o inteligență internă remarcabilă.

Românul a făcut prin snoavă „haz de necaz” și, astfel, a supraviețuit tuturor întâmplărilor sociale, păstrându-și credința în victoria binelui și adevărului. Tocmai aceste coordonate ale firii sale l-au menținut, conferindu-i permanență și stabilitate pe acest pământ, încercat de istorie și, din acest punct de vedere, noi apreciem snoava ca o dovadă de permanentă spiritualitate a creativității românești.

Ponderea în reflectarea comică și preponderent realistă a vieții ne face să credem că snoava poartă și semnificația de **metodă a educației morale**.

În concluzie, menționăm că din perspectivă pedagogică, educația morală vizează formarea-dezvoltarea educației morale a personalității umane, proiectată și realizată la nivel teoretic și practic, ținându-se seamă și de morala populară.

Formarea profilului moral la nivel popular angajează sensul biopsiho-social și pedagogic al moralei plasate într-un câmp pedagogic deschis pentru diriginte în educația permanentă din perspectiva următoarelor principii:

- principiul corespondenței pedagogice dintre știința pedagogică

și educația tradițională a moralității;

- principiul valorificării resurselor și disponibilităților pozitive ale personalității umane, în vederea eliminării celor negative în lumina înțelepciunii populare;
- principiul unității și al continuității axiologice între toate formele, modalitățile, mijloacele și factorii etnopedagogiei în proiectarea și realizarea educației morale;
- principiul diferențierii educației morale, în dependență de funcția culturală a educației, care are o pondere specifică în cadrul activității de formare-dezvoltare a personalității în viziunea idealului popular;
- principiul corelării funcționale a educației tradiționale cu știința pedagogică.

Aceste principii și alte norme, în conexiunea științei pedagogice contemporane cu instrumentele etnopedagogiei, pot fi grupate în două modele orientative: un model strategic și un model instrumental (metode verbale, conversația morală; metode intuitiv-active, exemplul moral, exercițiul moral, aprobarea morală și dezaprobarea morală) prin care educăm conștiința umană, care presupune nivelul perceptiv, imaginar, motric, emoțional, volitiv, identic etc

Bibliografie

1. Macavei E., *Pedagogie*, vol.I, Editura Aramis, București, 2001.
2. *Proverbe și zicători* (sub redacția lui E. Junghietu), Știința, Chișinău, 1981.
3. Silistraru N., *Etnopedagogie*, Centrul Editorial al USM, Chișinău, 2003.
4. Silistraru N., *Funcțiile educaționale ale dirigintelui* în: *Analele ATIC-2005*, vol II (XI), Evrica, Chișinău, 2006.
5. Stănculescu E., *Sociologia familiei*, vol I, Polirom, Iași, 2003.